

TETPAMHNA

PENOS : <i>Αυτόγνωσία και αυτοκριτική.</i>	1257-64
: <i>Σιγά-σιγά ένας ξένος...</i>	1265-6
: <i>Κριτική ιστορία τής σύγχρονης νεοελληνικής λογο- τεχνίας - Προλογικά :</i>	1267-72
: <i>Ο Μέγα.</i>	1273-6
: <i>Ή πατέρας μου.</i>	1277-82
: <i>Χοές.</i>	1283-4

ΤΕΛΕΥΤΑΙΟ ΤΕΥΧΟΣ
ΤΩΝ ΤΕΤΡΑΜΗΝΩΝ
ΜΕ ΚΕΙΜΕΝΑ ΜΟΥ

Κείμα

Σελίδες:
1257-84

18

Μάρτης '79
Δραχμές : 50

ΑΥΤΟΓΝΩΣΙΑ ΚΑΙ ΑΥΤΟΚΡΙΤΙΚΗ

Πίσω απ' τὸ «αὐτο-», σὰν πρῶτο συνθετικὸ καὶ τῶν δυὸ λέξεων τοῦ τίτλου, νοῆστε, φίλοι, τοὺς ἑαυτοὺς σας - κι ὄχι τὸν ὑπογράφοντα ἢ τὰ *Τετράμηνια*. Αὐτὰ κι αὐτὸς ἐξαιροῦνται μὲ τὴν ὡς τώρα πράξη τους — αὐτὴν ἐδῶ τῇ μικρῇ, τὴν ἐλάχιστη ἂν θέλετε, ὅποια εἶναι τελοσπάντων ποὺ ξετυλίχτηκε, ὅποια μπόρεσαν σ' ἐσχατὴ ἀνάλυση, ἢ. — κι αὐτὸ δεκτό, ἀφοῦ ἀνταπόδειξη δὲν ὑπάρχει νὰ δοθῇ σ' ὄσους κι αὐτὸ τάχα θὰ τόλεγαν — λοιπὸν ναί, τῇ δύναμη κἀν δὲν ἔχουν γι' αὐτογνωσία κι αὐτοκριτική, καὶ τ' ὁμολογοῦνε κιόλας, παρὰ νὰ σᾶς καμώνονται τοὺς «αὐτοκριτικούς» κι «αὐτογνώστες», φαρισαϊκὰ ἔτσι σὰν κομματικούς ψευτοεπαναστᾶτες ποὺ ἐπιδεικνύουν κάθε τόσο ναρκισσικώτατες ψευτο-«αὐτοκριτικές» κ' ὑποκρισίες γιὰ ξύλο, μασκαροσύνες πράγματι, μπουρδουκλωτικές ὅπως-ὅπως τῶν βλακειῶν καὶ τῶν ἀνικανοτήτων τους, δηλωτικές, ἀπλῶς, τῶν σηπτικῶν ἐσωτερικῶν τους «κρίσεων» καὶ τῶν ζουγκλοειδῶν ἡγεσιακῶν φαγωμάτων τους, πρὸς ἐδραίωση νέων ἐπαναλήψεων τῶν αὐτῶν «σφαλμάτων» πάντα καὶ τῶν ἴδιων ἀθλιότητων τους.

Ἄ κ ε φ α γράφονται γιὰ λογαριασμό σας ἢ αὐτογνωσία κι αὐτοκριτικὴ αὐτῇ, φίλοι! π ρ ε π ε ι ὅμως νὰ γραφοῦν, ἀφοῦ ἐμεῖς ἐδῶ εἴπαμε — δὲν εἴπαμε ; — πῶς δὲ θὰ κρύβουμε τίποτα, κι οὔτε — πρωτίστως ὄχι — τὰ δικὰ μας θλιβερά.

Λοιπὸν, τὰ δικὰ μας — δηλαδὴ τὰ δικὰ σας — εἶναι τὰ ἐξῆς, πολὺ ἀπλά μὰ κρίσιμα :

Δὲν κάνετε τίποτα γιὰ ὅ,τι ἐκτιμᾶτε, ὅ,τι «σᾶς ἐκφράζει» τάχα, ὅ,τι πιστεύετε «ἀξιώτερο», «ὑπευθυνότερο», «γενναιότερο» καὶ τὰ παρόμοια ! Τίποτα, τίποτα - καὶ μὴν κοροϊδεύεστε ! Καὶ μὴν κάνοντας, φυσικὰ καὶ δὲν κατορθώνετε ποτέ τὴν «ἐκφρασὴ σας» σὲ τίποτα τὸ ἰσχυρὸ, τὸ δραστηκὸ, ποὺ θ' ἄλλαζε ἴσως τὴ ζωὴ σας - καὶ τὴ ζωὴ τοῦ λαοῦ ὅλου μπορεῖ (ποιὸς ξέρει, σὲ ποῖαν ἀπώτατη, καὶ ποτέ ἀπολύτως ἀποκλειόμενη, ἀνάπτυσξη).

Τίποτα, τίποτα ! Ἄστεϊα πράγματα κι αὐτοβαυκαλισμάτᾶ σας, μὲ τὴν ἀγορά — καὶ μόνο ! — ἐνὸς τεύχους σὰν κι αὐτὸ, κάθε τόσο, μὲ τὴν ἀνάγνωση (; τὴν ἀμφισβητῶ κι αὐτὴν !) μισοἀνάγνωση-ψευτοἀνάγνωση κάποιων σελίδων του — καὶ μὲ τί δυσκολία συλλάβισξη ! μὲ τί νύστα ! μὲ τί μισὸ μυαλό, καὶ τὸ ρέστο δοσμένο διαρκῶς σας ποῦ διάλογο ἄλλοῦ, σὲ τί ἀπίθανες ἀνοησίες, φλοῦδια, ἐξωτερικότητες καὶ φθαρτικές «δραστηριότητές σας» καθημερινές — καὶ μετὰ μ η δ ἔ ν πάλι, «τελειώσατε καὶ μὲ δαῦτο» (τί μπελᾶς, ἔ ;), «τέλοσπάντων, κάνετε τὸ χρέος σας ! » : διαβάσατε σὰ «μορφωμένοι ἄνθρωποι», σὰν «κοιλοτουριάρηδες», καὶ κάτι τὸ «πνευματικὸ», τὸ «πολὺ αὐστηρὸ» μάλιστα κι «ἀπαιτητικώτατο», «ποιοτικὸ», «δύσκολο», ποὺ «αὐτὸ τοῦτο : σᾶς καθιστᾶ ἔλιτ», πνευματικὴ καὶ «ἀνώτατη», μόλις τὸ διαβάζετε... καὶ λοιπὰ καὶ λοιπὰ λυπηρότατα.

Ἄ η δ ἔ ε ς, φίλοι ! Κ ο ρ ο ἰ δ ε ὑ ε σ τ ε - καὶ δὲν εἴστε πιά μικρὰ παιδιὰ, οὔτ' οἱ καιροὶ οἱ ἄλλοτε, ποὺ «συγχωροῦσαν» κι ἄφηναν περιθώρια γιὰ διορθώματα καὶ μερεμετίσματα τῶν ἀθλιότητων μας. Ἄηδίες, σκέτες ! Δ ἔ ν κ ἄ ν ε τ ε τ ἰ π ο τ ᾶ ἔ τ σ ι, κ α ἰ δ ἔ ν ἄ λ λ ᾶ ζ ε τ ε τ ἰ π ο τ ᾶ ! Κόβετε τὰ γόνατα ἔτσι, δὲ βαστᾶτε οὔτε τὰ μπόσκα ἔτσι, ὅσων γιὰ λογαριασμό σας τραβᾶν μπροστά, ν' ἀντικρύσουν τὸν ταῦρο στὴν πλα-

τεῖα! (Θυμᾶστε τὸ πρῶτο ἄρθρο μας; Ἔμ πού νά τὸ θυμᾶστε, τόσα «σπουδαιότερα» καὶ «σημαντικώτερα» πού σᾶς ἔγραψαν κ' ἔγιναν καὶ διαβάσατε — τὰ κατὰπιατε κι αὐτὰ σά ρινόκεροι — ἀπὸ τότε!) Τί π ο τ α δέν κἀνετε — καὶ μὴν ξαναπαραπονεθῆτε πῶς «δὲ σᾶς ἐκφράζει», τάχα, «ἐσᾶς» (τοὺς «ἀλλιώτικους») «κανείς». Ψέμματα λέτε! Στὸν ἑαυτὸ σας, ψέμματα! Σᾶς «ἐκφράζουν» λαμπρά, λαμπρότατα, τέλεια, «ιδανικά» — πιστοὶ καθρέφτες σας εἶναι — τόσοι καὶ τόσοι, πού τάχα σᾶς πέφτουν «λίγοι»!.. Ψέμματα ὅτι «λίγοι»... Π ο λ λ ο ἰ κ ι αὐτοί!.. Κι αὐτοὶ σᾶς περισεύουν — ἀκούστε πού σᾶς λέω!

Εἶναι σὰν τὶς «ἀντιστάσεις» σας ἀκριβῶς — ὅ λ ε ς τὶς «ἀντιστάσεις» σας ἀνεξαιρέτα — κ' οἱ «ποιοτικές», οἱ «πνευματικές» δῆθεν, οἱ «ἀπαιτητικώτατες» (σιγά!) κι «αὐστηρότατες» (λίγο παρακάτω! μὴ φτεροκοπάτε τόσο καὶ μοῦ πέσετε ἀπὸ πεζοδρόμιο σὲ ρεῖθρο καὶ μοῦ γκρεμοτσακιστῆτε, Ἰκαροί!) «ἀξιώσεις σας»: διακριτικὴ μουσικὴ δ ω μ α τ ῖ ο υ κι «ἀργοναυτικές ἐκστρατείες» σὲ σταγόνες σ ἄ λ ι ο υ πού «σᾶς παίρνουν» ἀπὸ λογῆς-λογῆς τραπεζορήτορες τῆς δεκάρας! Ναι, πού σᾶς λέω! Νά, μάτσο «δνόματα» γύρα σας! Ἐγὼ δὲ χαλαλίζω πιά οὔτε τὸ τυπογραφικὸ μελάνι πού θὰ ρούφαγαν γιὰ νὰ γραφτοῦν ἐδῶ — κι ἀπὸ δῶ στήν... «ἀθανασία» τοῦλάχιστον! Ἄλλὰ ἐσεῖς, θὰ τὰ βρῆτε — δὲ μπορεῖ! Τέτοια «μεγάλα δνόματα», πού «σᾶς ἐκφράζουν», καὶ νὰ μὴν τὰ βρῆτε; Πά, πά, πά, τί κακό! Ἀποκλείεται! Θὰ τὰ βρῆτε, θὰ τὰ βρῆτε — ψάξτε! Κ' ἐγώ, μόλις τὰ βρῆτε, τὰ προσυπογράφω, ὅ λ α - χωρὶς ἀντίρρηση γιὰ κανένα! Δὲ χαλάω χατίρι πιά! Κανένα δὲν ἀξίζει μὴτ' ἐπίκριση! Ὅλα «δόξα»! Ὅλα «οὐρανός»! Ὅλα «ἀθανασία», καὶ «πνεῦμα», καὶ «ποιότητα», κι «ἀνωτερότητα», κι «ἀλήθεια» — νά «ἀλήθεια»! κιντάρια «ἀλήθεια» σὲ κάθε τους σάλιο πού σᾶς ξαναπαίρνει, καθὼς τὰ λένε, τὰ λένε, τὰ μπουρδουκλώνουν τελοσπάντων «γιά σᾶς», ὅλα «γιά σᾶς» καὶ διὰ τὴν ὑμετέραν σωτηρίαν!..

Λοιπόν, γιὰ νὰ τελειώσουμε: Τί π ο τ α! Καὶ δὲ διαβάζετε, καὶ δὲ σκέφτεστε — καὶ δὲν πράττετε, φυσικά. Κοροιδεύεστε! Σ υ μ β α τ ι κ ἄ «τ α κ τ ο π ο ι ῆ σ θ ε» μὲ τ ῆ σ υ ν ε ἰ δ η σ ῆ σ α ς — ποιὰ «συνείδησή σας» δηλαδή; Ἐλάτε, τώρα! Ὅχι σ' ἐμένα, ρέ παιδιά! Τ ῆ ν ἔ π ι φ ἄ ν ε ἰ ἄ σ α ς θέλετε νὰ πῆτε! Τὸ τί οἱ ἄλλοι θέλετε νὰ βλέπουν τάχα σ' ἐσᾶς — αὐτὸ λέτε «συνείδηση», μὲ τὸ συμπάθειο!

Ἄμ ἐσεῖς οἱ νέοι; (Πλένω τὸ στόμα μου μὲ σουμπλιμὲ σὰν προφέρω τ' ὄνομά σας: «Οἱ νέοι! Οἱ νέοι μας!» Ἡ ἄγρια γενιά!) Ἄγρια σὰν τὸ βελουδο, σὰν τὸ μπαμπάκι, σὰν τὸ κούκερο καὶ τὸ Μπεμπελάκ — σκόνες Γιώτη!..) Ἐσεῖς τί τάχα διαφορετικό;.. Τί π ο τ α κ' ἐσεῖς! Χειρότερο τί π ο τ α ἐσεῖς — γιὰτὶ καὶ νέοι, διάβολε, ληξιαρχικά τοῦλάχιστον!.. Τί π ο τ α!..

Τίποτα τὰ ψευτοπεριοδικὰ κ' οἱ λογῆς-λογῆς ἀχυροφυλλάδες σας! Δὲν ξέρω τί «κυκλοφορίες» τάχα ἔχουν — ἀλλὰ ὅσο μεγαλύτερες, τόσο τὸ χειρότερο θάταν: γιὰτὶ θάταν μεγαλύτερη ἢ ἄ π ο δ ο χ ῆ τοῦ κενοῦ καὶ τοῦ τίποτα, τοῦ συμβατικοῦ καὶ τοῦ ἀνούσιου, τοῦ ἀτάλαντου καὶ τοῦ ἀνέμπνου, τοῦ «λόγου» πού δὲν ἔχει γενναῖο νὰ πῆ, τῆς «συνείδησης» πού δὲ θὰ πέθαινε διόλου ἂν δὲν ἔλεγε, ἀλλὰ θὰ μαραίνονταν κ ο ι ν ω -

ν ι κ ά άν δέν ένιωθε πώς τάχα «τήν άκοϋν» νά λέη, «τήν άκοϋν» ά λ λ ο ι, «τή λογαριάζουν» κ ά π ο ι ο ι, όποιοιδήποτε έστω, γιά «λέγουσα» τάχα, γιά «ποιοϋσα» τάχα, γιά «δημιουργό» τάχα «συνείδηση»!

Ναί, πού σās λέω! : Τί π ο τ α !.. Τί Τράμ, τί τρόλλεϋ, τί Γραφές κι άντιγραφές και τσαπατσουλογραφές τής κακομοίρας, και τί φυτά — βλήτα! — και Δέντρα άδεντρα άπό πλαστικό και φορμάικα, και Διαβάζω, πού δέ δ ι α β ά ζ ε τ ε ! αυτό προπαντός: δέ δ ι α β ά ζ ε τ ε ! τίποτα άξιο και ποιοτικό και βασικό και οϋσιαστικό δέ δ ι α β ά ζ ε τ ε, παρά μπροσούρες και τρίχες και φαφλατίσματα έσχατης ύποστάθμης, γιά συνθηματολογικές κτηνοτροφές σέ λογής-λογής ώχρες ψευτοϊδεϋλές σας, πού τάχα «έχετε», πού τάχα «σās προβληματίζουν», πού τάχα «θα έχουν έπιπτώσεις», κ' έτσι «δέ θα έχετε άλλοτριϋσεις», διότι «έχοντας τόσες έναλλακτικές λύσεις» θα πετύχετε «άνεξαρκ[ο]ποιήσεις άπό πατεροναλισμούς και διάφορα καπέλλα ή χαβαλέδες πού σās φοράνε και σās κάνουνε καρτέλες», κ' έτσι πιά «θα τή βρίσκετε άνετα», όπου κι όπως θέλετε, με τό χέρι στόν πεισινό πάντα τής κοπελιάς στό δρόμο — καθώς τό πολυσυνηθίζετε, γ ι ά ν ά σ ā ς β λ έ π ο υ ν ο ί ά λ λ ο ι δηλαδή, πώς έ κ ε ι έσεις οί άντράκλες τής τό βάζετε άκράτητοι! (ή κι αυτή έ κ ε ι σās τό βάζει, γι α τ ι κ' έ σ ε ι ς έ κ ε ι τ ό θ έ λ ε τ ε, εκει τό συνηθίσατε, όπως και τ ο υ φ ί λ ο υ, εκει κ' έσεις, κι αυτός έ κ ε ι, γι ο υ ν ι σ ε ξ ά ρ ε ς μου!) — και λοιπόν «δυνατά θα σās τή δίνη» ώς εκ τούτου, καθό ψωμί, παιδεία κ' έλευθερία «πλέρια» — ή : ψωμομένο παιδι ό Λευτέρης! (έτσι ασφαλώς θα τό πιάνετε πιό πλέρια, ή όχι;) — κάτω άπ' τήν «αθάνατη» (κι άλλα ψευτο-αθάνατα κ' έσεις! μπάς και μείνετε πίσω άπ' τούς ψευτοπαππούδες σας στή μυθολογία) πύλη του Πολυτεχνείου, πού τήν έχετε κι αυτή — τήν «ιερή» σας τάχα! — ψωριάζει σάν τοίχο δημόσιου άποχωρητήριου με τις άνορθόγραφες άφίσεις τών ψευτοσυνδικαλιστικών και δουλοπολιτικών χασοκαιριών σας, με τσουρέκια κι οϋίσκια και κοκακόλες του Τόμ Πάππας άφθονες τις «ήρωικές» εκεινες νύχτες του αυτοεγκλεισμού σας στό τάχα «φρούριο» μιās άπ' τις τόσες χάρτινες 'Απαιδεΐτες πού σās ταΐζουν οί φαρισάιοι κρόνοι σας — άντάξιοι και σύστοιχοι σας, τών αντίστοιχων και συνόμοιων τους (πού φτυστοί βγήκατε άπό δαύτους σ'όλα σας) — άντεστε άπό κει, σās βαρέθηκα! (Και ποιός δέ σās βαρέθηκε, και δέ σās κλαΐν τά μάτια του, ήθελα νά ξέρω, τόσα χρόνια σαχλαμάρες αυτο- και έτερο-ναρμισσο-καθρεφτιζόμενοι τής τάχα «έπανάστασης» κόντρα σέ τέτοια δλόφτυστή σας τάχα «άντίθεση» του κ ε ν ο υ στό τ ί π ο τ α και του ένάντια στοϋ ς κ α τ ά τ ο υ ς κ α τ ώ τ ε ρ ο υ άκόμα φυράματος!..)

Λέτε ότι «παίζω» κι ότι «με πολυεξασκημένο λιβελλογραφικό ταλέντο» μπεγλιρίζω έτσι, άπλώς, «άπό θυμό», τις λέξεις και τις φράσεις του καιροϋ;

Λάθος! Δέν παίζω καθόλου. Οϋτε λιβελλογραφώ. Μ ε λ ε τ ά ω, νά! τις πέντε-δέκα όλες κι όλες λέξεις και φράσεις πού ξέρασε ή κενότητά σας και τ' άνοϋσια σέστα σας στόν καιρό αυτό, αξιώνοντας στά σοβαρά πώς «έκφράζετε» κάτι (και κάτι «άλλο» μάλιστα, κάτι «νεό») μ' αυτά τά κατώτερα και κατωτερικά λεκτήματα, όντων πού έχασαν κάθε γλώσσα,

γιατί έχασαν βασικές ο ύ σ ί ε ς, κι αυτοσυνειδησίες, από πράγματα και βιώματα, και θαρροῦν πώς θά κοροιδέψουν τὸν καιρὸ κόνοντας «θέατρο», παραστένοντας πὼς «ἔχουν σ τ ά σ η», τάχα, «δικιά τους», μέσα του, κι ἀντίκρου στ' ἀτσάλινά του ἔμβολα και στοὺς ἀπειρόστροφους θανατεροὺς στροφάλους του, πὸν δέν ἀ κ ο ὕ ν λογάκια τέτοια, δέν παί ρ ν ο υ ν ἀπὸ τέτοια φλούδια πόζας, δέν ἔ χ ο υ ν π έ ρ α σ η κ α μ μ ι ά σ τ ῖ ς τ ρ ο μ ε ρ έ ς σ υ μ π ι έ σ ε ι ς τ ο υ ς ὑ φ ά κ ι α τέτοιας *μοσχομαγκιάς* ὑπανάπτυκτων «βλαχαδερώων» τῶν ψευτασφαλτωμένων χαμόδρομων τέτοιου ἄθλιου και φτηνοῦ κι ἀστείου δωχάμου *Ἐργολαβιστάν* τῆς Ψωροκώσταινας και τῆς κακομοίρας της!..

Ἄστειά φερσίματα! «Γενιές», τάχα, πὸν θαρροῦν πὼς ἀντί σ τ ά σ η ἐ ν ώ π ι ο ν καιροῦ και πραγμάτων, θά πουλήσουν στυλάκι «ἀντίστασης»! κι ἀντί α ἱ ἴ μ α, θά δώσουν σουέπς! κι ἀντί π ρ ά ξ η, θ' ἀρκῆ νά λέν ἐγκεκορδυλημένα, με τὰ ψευτοζωνάκια κάτω ἀπ' τὶς μόλις λαδωμένες κοιλίτσες τους (οἱ... «σωλήνες» μας): ἔτσι και μοῦ β γ ῆ ς! κι ἀντί ὄρχεις κ' αἰδοῖα, πὸν νά λ ε ι τ ο υ ρ γ ο ὕ ν, θάχουνε *μηχανικούς ἀποσπεριτές* και κουρντιστοὺς *δονητές* - ἢ με μπρίζες ἢ με μπαταρίες!.. («Α, ρέ, κούνια πὸν σᾶς κούναγε!..)

Και καλά νά κ λ α ι γ α ν, τοῦλάχιστον, γιατί τὰ π ά θ α ν αὐτὰ ὄλα, σέ τέτοιον ἀτεγκτο καιρό: ἄμ αὐτοῖ θ ρ ι α μ β ο λ ο γ ο ὕ ν κιάλας πὸν τὰ παθαίνουν! Εἶναι ριζικό ψυχαναλυτικό τεκμήριο τοῦ καιροῦ αὐτοῦ στὸν τόπο μας τὸ πόσο μπερδεύτηκε στὰ δίχως στέρεες δομές μυαλά ἢ ἔννοια ἥρωας με τὴν ἔννοια *θύμα!* Σωρεία ἥρωίζονται κι αὐτοηρωίζονται παθητικώτατα γύρα μας, γι α τ ῖ π ά θ α ν ε, τάχα, τῶν παθῶν τους τὸν *τάραχο!* Ἄλλοτε, τὰ παλληκάρια βαφτίζονταν δέροντας, ὀρμῶντας, χτυπώντας, ν ι κ ὦ ν τ α ς! Τώρα, τὰ θ ύ μ α τ α βαφτίζονται «παλληκάρια»! Τρῶνε ξύλο και λέγονται «πιὸ παλληκάρια» ἀπὸ ἄλλους πὸν δέ φάγαν (ἢ: δέ φάγαν τ ὄ σ ο πολὺ, τ ὄ σ ο βαρὺ, τ ὄ σ ο ἐξευτελιστικό)! Τὸ διηγοῦνται κιάλας, τ ὄ τ ῖ ξ ὕ λ ο φ ά γ α ν, και πιά δέ μαζεύεται ἢ «παλληκαριά τους» ἀπ' τὴν κοινή κιάλα τῆς παράταξης, τοῦ κόμματος, τῆς τάχα «ἰδεολογίας» τῶν τάχα «ἀγωνιστῶν-συναγωνιστῶν» ἓνα γῦρο! Και διηγοῦνται περαιτέρω πὼς δέ «φάγαν», μόνο, ξύλο, παρὰ και πὼς τ ο ὗ ς β ά λ α ν ε κατωτερικά κτήνη χοντρά ξύλα ἐκεῖ ὅπου δέ χωρᾶνε δά και τόσο χοντρά, νά πάρη ὁ διάλογος, ἀ' δέν τάχης συνηθισμένα και δέν τὰ *επιποθῆς* β α θ ὕ τ ε ρ α, κι αὐτὸ πιά εἶναι μεγαλύτερο ἀκόμα βάφτισμα «παλληκαριάς»! αὐτὸ τοὺς κάνει... π λ ῆ ρ ε ι ς «ἥρωες»! Τοὺς π λ ῆ ρ ω ς ἦ τ τ η μ έ ν ο υ ς, κ' ἔτσι βαριά ἐξευτελισμένους, π λ ῆ ρ ε ι ς «ἦ ρ ω ε ς» τάχα!..

Ἐδῶ ξεχάσαμε ὀλότελα πὼς ἥρωας θά πῆ, ἐν ἐσχάτῃ ἀναλύσει, ν ι κ η τ ῆ ς και ὄχι νικημένος, δ ρ ά σ τ η ς μες στὰ πράγματα, και ἀ π ο τ ε λ ε σ μ α τ ι κ ὄ ς, ὄχι παθητικός! Ἄ ν τ ρ α ς, ὄχι παθητικός και ξερασμένος ἀπ' τὰ παθήματα σὰν περιττωμα-θύμα!..

Λοιπόν, α ὗ τ ά... Και τὰ πολλά λόγια εἶναι φτώχεια, κ' ἐπιείκεια ἀνεπίτρεπτη, και φέρσιμο ξεχασμένο ἄλλων καιρῶν, ὄχι τούτων ἐδῶ τῶν

καταβιαστικῶν στὸ ξεκαθάρισμα καὶ στὸ κάψιμο ξερῶν κι ἀπόφλουδῶν κι ἄχρηστων ὄλων, σὲ ρυθμούς πού δέν παίζουν - δέν φαντάζεστε πόσο δέν παίζουν!

Δέν κάνουνε τίποτα, νέοι καὶ μὴ νέοι, «ἀπαιτητικοί» καὶ τάχα «ἀπαιτητικώτεροι», «πνευματικῶν» καὶ τάχα «παιδείας», «ποιοτήτων» κι «ουσιῶν» τάχα!.. Τίποτα, τίποτα!..

Τίποτα πράγματι δέ θέλετε πέρ' ἀπ' τὸ βάλτο σας - κι ἀπόδειξη: ὅτι ἐδῶ, στὸν ἴδιο βρίσκεστε, ἓνα τρίτο αἰῶνα τώρα, πού τὰ ἴδια βλέπω, τὰ ἴδια γράφω, τὰ ἴδια χτυπάω, καὶ τὰ ἴδια μένω οὐν, ἀπ' τοὺς ἴδιους ἐσᾶς, ἢ ἀπὸ καινούργιους φτυστούς, ὁλόιδιους, καὶ τὸ ἴδιο κάνουνε, εἴτε τὰ λές καὶ τὰ χτυπᾶς καὶ τὰ πολεμᾶς, εἴτε ὄχι!

Ἐδῶ, σ' ἐμᾶς, μ' ἐσᾶς πάντα τέτοιους κι ἀνάλλαγους, πάντα τὸ ἴδιο - τὸ ἴδιο ἀνιαρότατο, μονότονο χλουμπάκιασμα τοῦ βάλτου, τῆς χαβούζας, πού καταπίνει ἀπ' τὰ ἴδια κι ἀποπνέει τὰ ἴδια!..

Ἔωχ, μὲ βαρέθηκα, φίλοι! Τὴν ἴδια πλάκα, τὴν ἴδια κασσέττα, στὰ ἴδια τρύπια ἀφτιά, τρύπια μυαλά, τρύπια «πραγματικότητα», ἔτσι σταθερά ἀντιπραγματική - καθαυτό *UFO ἀντιπραγματικότητας* καὶ λεκὲ ἀνθύλης μέσα δῶ, στὴν καρδιά τέτοιου αἰῶνα, ἔτσι μάτα! Κ' ἐσεῖς, λέει, μακάριοι, νὰ συλλαβίζετε τὴ «δόση» σας, κάθε τόσο, γιὰ «ἀνώτερο κουλτούριασμα», καὶ «πνευματική σας ταυτότητα ἀξιώσεων», μὲ τὴν ὑπογραφή μου!..

ΤΙ ΘΑ ΜΠΟΡΟΥΣΑΤΕ ΝΑ ΚΑΝΕΤΕ; ἀκούω καὶ μὲ ρωτᾶτε... Ἄ, φίλοι, νά! ἀπλά πράγματα! Δέν ξέρω δά καὶ πολλά-πολλά νὰ σᾶς πῶ (καὶ γιὰτί ἄλλωστε; καὶ πῶς νὰ σᾶς πῶ ἐγώ, πού τάχα ἐσεῖς δέ βρίσκετε;) ἀλλὰ νὰ τί κάνουμ' ἐμεῖς τοῦλάχιστον, μιά ἀπὸ τὶς χιλιάδες συντροφιές, πού θὰ μπορούσατε νάσαστε (καὶ δέν εἴσαστε, παρὰ τρέχετ' ἔτσι γελοῖοι κάθε Σαββατοκύριακο στοῦ διαόλου τὶς μάνες, καὶ σκᾶτε στὸ φαί, μπουχτίζετε χαζοκουνιάν, ἀλληλοκλεβόσαστε κι ἀλληλογδυνόσαστε, σκοτωνόσαστε μετὰ νὰ γυρίσετε - τάχα «φρέσκοι» ξανά «γιὰ τὴ νέα δουλειά» μετὰ τὴν «ἀργία»):

Πρῶτα-πρῶτα, εἴμαστε μιὰ πολὺ αὐστηρὰ κι οὐσιαστικὰ αὐτοδιαλεγμένη συντροφιά. Τὸ παραμικρὸ «σκόντο» δέν κάνουμε γι' ἀνοχή» μὲ τὸ ζόρι κανενὸς ἀνάμεσά μας: «Δέ μᾶς κάνουνε, ὄλωνῶν; Δέν ταιριάζουν τὰ χούγια μας, τὰ χνότα μας; Δέν ἀγαπᾶμε τὰ ἴδια, δέ θεωροῦμε τὰ ἴδια πράγματα (κείμενα, κριτήρια, φερσίματα) οὐσιαστικά; Ἔ, φύγε! Τράβα βρές τοὺς ὁμοίους σου! Οὐτ' ἐχθροὶ σου εἴμαστε, οὔτε τίποτα τὸ κακὸ ἐναντὶ σου· ἀλλὰ δέν ταιριάζουμε, κ' ἡ ἄμυνά μας (γιατὶ γι' ἄμυνα πρόκειται) δέ σηκώνει ἀστεῖα μὲς σὲ τέτοιους καιροὺς κατακλιτισμοῦ κι ἀφανισμού τῶν πάντων ἀπ' τὰ πάντα πού εἰσβάλλουν καὶ γυρεύουν δέκτες, πελάτες, καταναλωτές, ὑποτακτικὸς ταῖζόμενους ἀποκλειστικὰ ἀπ' αὐτὰ κι ὄχι ἄλλα, κατάλαβες;» Λοιπόν, ἢ παρέα τέτοια: κλειστή κι ἀπόλυτη στὶς ἀπαιτήσεις της - ὄχι σκόντα καὶ φύρες καὶ ἀδέ βαριέσαι! ἄς τὸ φᾶμε στὴ μάππα κι αὐτό, ἄς χάσουμε τὶς ὥρες καὶ μὲ κείνο, ἄς ὑποστοῦμε καὶ

τὸ βλακοκούτι, καὶ τὶς βρωμοδιαδημίσεις του, καὶ τὰ πιλάφια του, τὶς ἀηδίες του, τὰ δῆθεν ἔργα τέχνης του καὶ τὶς δῆθεν συζητήσεις καὶ λογιῶ-
λογιῶς γιὰ μᾶς καὶ τὴν καλλιέργειά μας ψευτοεκπομπές του!.. "Ὁχι, ἔχι
τέτοια! Ἄν τ ἱ σ τ α σ η σ' ὀ λ' α ὕ τ ᾶ καὶ τ' ἀνάλογα! Ἄν τ ἱ σ τ α σ η σ τ ᾶ
Προπό καὶ στὴ βρωμοτράπουλα! Ἄν τ ἱ σ τ α σ η σ τ ᾶ βλακοκούτια καὶ στὰ
ποδόσφαιρα! Ἄν τ ἱ σ τ α σ η σ τ ᾶ φλούδια ἄλα καὶ τὶς ἐπιφάνειες, στὰ κενὰ
ἄλα καὶ στ' ἀνούσια - ἄν τ ἱ σ τ α σ η, ἄν τ ἱ σ τ α σ η, λ υ σ σ α λ ἑ α
σ' ὀ, τ ἱ ἔ ρ χ ε τ α ἰ ἄ π ὅ ξ ω, καὶ δέν ἔρχεται βέβαια πράγματι «γιὰ
καλό μας», ἀλλὰ γιὰ τὸ συμφέρον ἴσα-ἴσα ὅποιων μᾶς τὸ σερβίρουν, μᾶς
τὸ μπάζουν, μᾶς τὸ διαφημίζουν, μᾶς τὸ ταΐζουν! Ἄν τ ἱ σ τ α σ η, γ ε -
ν ἰ κ ᾶ, σ' ὀ, τ ἱ σ ᾶ ς τ α ἴ ζ ο υ ν - καὶ περσότερη σ' ὀ, τ ἱ ἐπιμονώτερα
σᾶς ταΐζουν καὶ σ' ὀ, τ ἱ πειστικώτερα σᾶς διαφημίζουν!..

"Ἐπειτα, ἡ παρέα δι α λ ἑ γ ε ἰ! Βρίσκει τὰ οὐσιαστικώτερα κατὰ
τὴν κρίση της — ὀ λ ω ν τὴν κρίση, χωρὶς «μειοψηφία» κανενός της (δέν
ἔχει «μειοψηφίες») καὶ τέτοια πονηρά κι αὐτοκοροϊδευτικά ἐδῶ) — κ α ἰ
ρ ἰ χ ν ε τ α ἰ σ' α ὕ τ ᾶ: σ τ ᾶ ο ὕ σ ἰ α σ τ ἰ κ ῶ τ ε ρ α! Μορὲ μὲ λῦσ-
σα, μὲ φανατισμό - ξέρετε τί θὰ πῆ; Λές καὶ κάνει ἐ π α ν ᾶ σ τ α σ η -
ἔτσι! Λογουχάρη ἐμεῖς — ἐσεῖς μπορεῖτε νὰ κάνετε κάτι ἄλλο, νὰ βρῆτε
οὐσιαστικώτερο κάτι ἄλλο (βρῆτε το! κάν'τε το! ἐσεῖς εἰστ' ἐσεῖς, ἐμεῖς
εἴμαστ' ἐμεῖς!) — ἐμεῖς λοιπὸν τὸ ρίχνουμε στὸ διάβασμα! "Ὅλο καὶ κάτι
παραπάνω ξέρει ἀπὸ ἄξια βιβλία πού ὑπάρχουν κάποιος μας — ἄλλωστε
καὶ δέν ἀγοράζουμε οὐτ' ἀφήνουμε ἀνάξια βιβλία καὶ προσοῦρες καὶ
μπαγκατέλλες στὴ βιβλιοθήκη μας (ἢ δέν ἔχετε διόλου βιβλιοθήκη ἐσεῖς;
ἔ, ν' ἀποκτήσετε! ἀλλιῶς κάφροι θὰ μείνετε καὶ μὴ χάνετε τὴν ὥρα σας
διαβάζοντας ἐδῶ ἐμᾶς πού ἔχουμε!) — καὶ μόλις πού λέτε πάει νὰ ξεπέση
καὶ κάνει κοιλιά ἢ κουβέντα, χράπ! τὴν κόβει! καὶ λέει: «Δέ διαβάζουμε,
ρέ παιδιὰ, ἀντὶ ν' ἀκοῦμε καὶ νὰ λέμε ἀηδίες, τοῦ Ντρώζεν», ἄς ποῦμε,
«τὴν Ἱστορία τοῦ Μακεδονικοῦ Ἑλληνισμοῦ; ἢ τοῦ Ἀμεντέ Τιερρύ τὴν
Ἱστορία τοῦ Ἀττίλα; ἢ κἀνα κεφάλαιο ἀπ' τὴν Δημοσιογὸν ἐξέλιξη τοῦ
Μπέρζον; ἢ ξανά τὸν Κοίτων, ἢ τὸ Φαίδωνα, ἢ τὴν Ἀντιγόνη, πού κά-
ναμε στὸ γυμνάσιο; ἢ λίγο Πλούταρχο; ἢ λίγο Ντοστογιέβσκι;» — δέ
φαντάζεστε τί διασκεδαστικά περνᾶει κανεὶς μὲ κείνη τὴ Σύνταξη στοὺς
«δικούς μας», ἀπ' τοὺς τρομεροὺς Δαιμονισμένους του! (ἢ καὶ μὲ πόσα
ἄλλα του!) — «ἢ λίγο Καβάφη; ἢ ἓνα διήγημα τοῦ Βιζυηνοῦ; ἢ... ἢ...
ἢ...» Ἀτέλειωτα «ἢ», π ο λ ὕ τ ἱ μ α «ἢ» χ ἰ λ ἰ ᾶ δ ε ς, πού ὅμως τ ᾶ
π α ρ α λ ε ἰ π ε τ ε ὀ λ α, τὰ πετᾶτε σεῖς ἄλα, προτιμᾶτε σεῖς διαρκῶς
ὄλ' αὐτὰ τὰ ταϊζόμενά σας «τίποτα» - καὶ γιατί; Γιατί, λέει, ὄλ' αὐτὰ τὰ
«ἢ» σᾶς μυρίζουν «δύσκολα», «ὄχι εὐχάριστα» κατ' ἀρχὴν, θυμίζουν scho-
λεῖο, «μάθημα», «δασκαλιστικά πράγματα», «ἄσε μας, κύριε!» καὶ τὰ
τέτοια... Ἐντάξει, «κύριε», ἐγὼ σᾶς ἀφῆνω! Κ' ἐμεῖς, κ' ἡ παρέα μας
ὄλη ἢ δικιά μας, σᾶς ἀφήνουμε, κι οὐτ' ἀπ' τὸ γινακὰ σᾶς πιάνουμε γιὰ
τίποτα, κι οὐτ' ἀκόμα γιὰ τὴν ἴδια σας τὴ σωτηρία ἀπ' τὸ μηδέν! Ἐμεῖς
κοσμοδιορθωτές καὶ κοσμοσωτήρες μὲ τὸ ζόρι δέ γινόμεστε, μορὲ κι ἂν
ἀκόμα σᾶς βλέπαμε νὰ καίγεστε, νὰ τσιτσιρίζεστε στὸ ἀπόλυτο κενό!
Ἐ σ ε ἰ ς, ὅμως, μόνο, γιὰ κοιτάξετε καὶ λιγάκι μήπως ἐπίσης ἀ φ ἦ ν ε -
σ τ ε ἐπεικείστατα καὶ χαριστικώτατα γιὰ τὶς κοιλιτσερ σας — κι αὐτὸ

είναι κρισιμάτατο δυστυχώς — και πηγαίνετε στο διάολο έτσι, μ' όλες τις ώρες σας άδειες, όλες τις στιγμές σας κενές, όλες τις διαθέσεις σας άγονες κι άνικανοποίητες! Μήπως ζήτε κάποια μικρή κόλαση έτσι, και πούστε-πούστε ακόμα, σά φτάση ή πιό μεγάλη, κ' ή ακόμα πιό καφτερή, κ' ή ακόμα πιό άφορητη, και σ τ ή ζ ω ή α υ τ ή, έ δ ω, ή ό λ ο έ ν α κ α ι π ι ό κ ό λ α σ η, έτσι π' άφήνεστε στην κοιλιά σας και σ' έ,τι σάς την ταΐζουν, κάποιου που ξέ έ ρ ο υ ν τ ί θ έ λ ο υ ν !.

Και πιάνουμε λοιπόν, άντί βλακικοουβέντες χαζοπολιτικές, για τον Άντρεά τάχα, ή για τον Καραμανλέα — λές και διαφέρουν σοβαρώς όλοι τους άπ' όλους, σωπάτε μου! — πιάνουμ' έμεις και διαβάζουμε, πολύ εύσυνείδητα έτσι, σά μαθητούδια, και με δυσαρέσκεια στην άρχή, όχι με πολλή-πολλή εύχαρίστηση (δέν πειράζει! συνηθίζει κανείς! και μετά τη βρίσκει την άληθινή εύχαρίστηση, τή γόνιμη και πολύτιμη!), διαβάζουμε, που λέτε, τούτο κ' εκείνο τó ποιητικό, τó σωστό, τó ουσιαστικό, τó «μεγάλο», τó βεβαιωμένο, τó δοκιμασμένο άπό αιώνες [κουτοί τώρα είμαστε νά διαβάζουμε Σαμαράκη ή και Καζαντζάκη ή και έ,τι άλλο μέτριο (ή άπλώς «καλό») μικρών διαστάσεων και ποιητών] όταν Όμηρους άδιάβαστους έχουμε, κ' Αισχύλους και Σοφοκλήδες κ' Εύριπίδηδες κι Άριστοφάνηδες, και Πλάτωνες και Θουκυδίδηδες και Δημοσθένηδες και Πολύβιους, και Δάντες και Σαίξπηρ και Μπαλζάκ και Γκόγκολ και Τολστόυδες και Κάφκα, μορέ και τί δέν έχουμε άδιάβαστο πρώτου μεγέθους έμεις οί μισοπασαλειμμένοι μ' έλάχιστα μικροδιαβάσματα!], και ξεχνόμαστε ώρες, και τσακωνόμαστε άντε τώρα τρεχαγύρευε γιατί τόκαν' αυτό ό Άλέξαντρος και γιατί εκείνο ό Δημοσθένης και γιατί τó άλλο ή Ναυστάσια Φιλίπποβνα και γιατί τó παράλλο ό Σταυρόγιν! μορέ και δεκαράκι τσακιστό δέ δίνουμε για συμπλήρωση ένος δελτίου Προπό, ούτε για τόν τραγόπαπα τó Χαμείνι μας, ούτε για τούς δικούς μας τούς πιό κρονόληρους! μορέ δέν πά' νά πνιγούνε όλ' οί άνούσιοι και τ' άνούσια, έμεις καλά περνάμ' έδω με τά ουσιαστικά και τά σπουδαία, και τύφλα νάχουν οί τύφλες και τ' άδεια τούς όλα!..

"Η φ ε ύ γ ο ύ μ ε, φίλοι, και τραβάμε στην όσο γίνεται, όση άπόμεινε γνησιώτερη φ ύ σ η, και στήνουμε μιά φωτιά, και καθόμαστε γύρω (μορέ κι άς βρέχη, κι άς φυσάη! θαυμάσια είναι πάντα στη φωτιά! κάν'τε το και θά δήτε, θά μās θυμηθήτε!), και τί δέ μās έρχεται τότ' εκεί νά σκεφτόμαστε, νά λέμε, τί πρωτεικά πράγματα, θέματα, λόγια, και τó πνεύμα μας όλο αλλάζει, κανένα τουνέλι πόλης δέ θυμάται πιά, τίποτα τó ποντικίσιο πόλης δέ ροκανίζει πιά τήν καρδιά μας, τίποτα-τίποτα τó σκοτισμένο, τó καυσαέριο, τó δηλητήριο δέ μās κάνει μαύρα τά πλεμόνια και τά ρουθούνια, και τά ξεχνάμε όλα τ' άνούσια πάλι, και ξαναζούμε με τά πιό πρώτα ουσιαστικά - σάν με τόν ίδιο τόν Προμηθέα ξαναζούμε μπρός στη φωτιά του, τού πυροφόρου! σάν με τόν ίδιο τόν Όμηρο ξαναζούμε τίς φωτιές εκείνες π' άνάβανε πυκνές στο στρατόπεδο τών Άχαιών, κι άνέβαινε ψηλά ή κνίσα, και τρώγαν όλοι τά ψητά και τά τζιέρια, και πύναν, και κανενός πιά ή καρδιά δέν κράταγε θυμό, πίκρα, τρίχες τέτοιες που μās ταΐζουσε όλ' οί πονηροί, οί παιμπόνηροι σημερνοί ταΐστάδες μας στα λαγούμια και στις θήκες μας στις άθλιες πόλεις μας, στ' άθλια μπετά

καιτσιμεντότουβλά μας - και νά! : τούς δίνουμε πέντε νάχουν δέκα, ρέ παιδιά, κι ἄς πᾶ' νά κουρευούνται οἱ λεχρίτες, πού θαρροῦν πῶς θά μᾶς τ' ἀρπάξουν κάποτε ἔλα και θά μᾶς δώσουν, ἔ λ ο, και μ ὀ ν ο, νάιλα και φορμάικες και συνθετικά τους ἄθλια! ἔμεῖς θά κρατᾶμε πάντα και τὸν Προμηθέα μας, και τίς κουβέντες του τίς μυστικές μπρὸς σὲ ξανά φωτιά του, κι ἔλα μας τὰ οὐσιαστικά πού καῖν, πού φλέγονται, πού θά τους τὸν καῖν ξανά και ξανά, ὅποτε παραγίνεται, τὸν ἄθλιο ψευτόκοσμο πού πάντα μᾶς ξαναετοιμάζουν!..

"Ἡ μπορεῖ νάναι καλοκαίρι, και παρά πού μᾶς τίς ἀρπάξαν τόσες και τόσες παραλίες ἔλοι οἱ ἄθλιοι πάμπλουτοι, ντόπιοι και ξένοι, μορέ κάπου θά βροῦμ' ἔμεῖς τρύπα νά περάσουμε στὸ νερό και στοὺς βυθοὺς του - και τί δέ λέει τότε τ' ἄλάτι, πού δέ λέει ἔλος ὁ ἄνοστός τους τότε κόσμος, ἔ ; τί δέ λέει τότε τὸ ψαράκι βουβό σύρριζα στὸ βότσαλο και στὸ χορτάρι τοῦ βυθοῦ - τί δέ λέει! τοῦ Ποσειδῶνα κι αὐτό! καθὼς τοῦ Προμηθέα ἐκεῖνη τὸ χειμῶνα, καθὼς τῆς Περσεφόνης ἢ σιωπῇ τὸ χιόνι στοὺς κάμπους, καθὼς τῆς Περσεφόνης ἢ χαρά τὰ χαμομηλάκια στὰ λιβάδια! ἄντεστε, μορέ, πού χάνεστε στὰ φλούδια τοῦ φτιαχτοῦ ψευτόκοσμου πού μᾶς πνίγει, και δέν ξέρετε τάχα, δέ μπορεῖτε, δέν καταφέρνετε, νά βαστάξετε λίγη ἄμυνα, λ ί γ η ἄ μ υ ν α ἀπαραίτητη γιὰ νά ζήσετε, ἄ λ λ ι ῶ ς δ ἔ θ ἄ ζ ῆ σ ε τ ε ἄ λ λ ο π ι ἄ, κακομοίρηδες μου! θά σᾶς ρουφήξουν οἱ ἀναρροφητῆρες κ' οἱ καταποτῆρες τοῦτοι ἐδῶ πού βλέπετε ἔλο νά δυναμώνουν, ἔλο νά βουτζουν περισσότερο, ἔλο νά μασσᾶν περισσότερο στὰ γρανάτζια, νά τους κάνουν ἀλοιφή γλιτσερή στοὺς σωλῆνες!..

"Ἐ, ἀρκετὰ τὸ «δυσάρεστο μάθημα» αὐτῇ τῇ φορᾷ!

Μπορεῖ ἄλλοτε νά σᾶς δοθοῦν κι ἄλλα τέτοια «δυσάρεστα»!

"Ἄ ν πράγματι ρ ω τ ἄ τ ε δηλαδή.

Κι ἄ ν ἔχω κ' ἐγὼ ἀκόμ' ἀνθεκτικὴ τὴν ἀφέλεια νά θαρρῶ πῶς μ' ἐ ρ ω τ ἄ ν και τάχα μ' ἄ κ ο ὦ ν ἀκόμα κάποιοι.

Κείνος

ΡΕΝΟΣ

Σιγά-σιγά ένας ξένος...

Σιγά-σιγά ένας ξένος έγκαθίσταται στη ζωή σου...

Έντελῶς ἀθόρυβα ἔχει ἔρθῃ,
ἀνεπαίσθητα ἔχει μπῆ κ' ἔχει κάτσει -
σέ περιμένει...

Ἐσὺ ἀγκαλιάζεις πάντα τοὺς δικούς σου,
τοὺς ἀγαπημένους
- αὐτός σε περιμένει...

Ὅλο καὶ τὸν νιώθεις περισσότερο
— τίς νύχτες, μόνος,
ἢ μές ἀπὸ τραγούδια
ποῦ σοῦ μιλοῦν παράξενα,
πέρα ἀπ' τὰ λόγια τους,
κάτω ἀπ' τὰ λόγια τους τὰ συγκεκριμένα —
κ' ἐκείνος: ὁ λ ο έ ν α α ἰ σ θ η τ ὅ τ ε ρ ο ς ...

Στὸ τέλος
δέ χωρεῖ συζήτηση πιά:
Εἶν' ἔδῶ
καὶ σε περιμένει.

Ἐσὺ ἀγκαλιάζεις πάντα τοὺς δικούς σου,
σ' ἀγκαλιάζουν, σε φιλᾶνε,
εἶσαι δικός τους
— ὅλα σε βεβαιώνουν πὼς δικός τους!
τίποτα δέ σ' ἀποσπᾶ,
τίποτα δέ σπᾶει τῇ ζωῇ σας —

κι ὅμως αὐτός
εἶν' ὁ μόνιμος σύντροφός σου
ὁ πιό πιστός -
καὶ σε περιμένει...

Μάταιο νὰ τ' ἀμφισβητήσης
- δέν τ' ἀμφισβητεῖς πιά...

Τίς νύχτες τώρα
οἱ δύο σας!

Ὅλες τίς νύχτες
— οἱ δικοί σου κοιμοῦνται,
καὶ στὰ ὄνειρά τους ἀκόμα σ' ἀγαποῦνε,

δέ σ' αποχωρίζονται,
 εἶσαι δικός τους, ναί! —
 μὰ ὅ λες πιά τις νύχτες
 ἄλλος ὁ σύντροφός σου.

— — —

Θάρθη νύχτα
 πού θά τοῦ πῆς
 — κρυφά κι ἀπ' τοὺς πιό δικούς σου —
 πᾶμε!

Δέ θά φέρῃ ἀντίρρηση — τί ἀντίρρηση; —
 ἀφοῦ ἐ σὺ δέν ἔφερες,
 ἀφοῦ ἐ σὺ τὸ παραδέχτηκες...

Ξέρει αὐτός τί περίμενε...

Καί σὺ τὸ ἤξερες
 - μὴν κοιτᾶς πού ἀγκάλιαζες,
 πού φιλοῦσες,
 πού γέλαγες.

Αὐτός ἦταν ὁ σύντροφός σου
 ἀπὸ χρόνια πίσω
 - καί σὲ περίμενε...

ΡΕΝΟΣ ΗΡΑΚΛΗ ΑΠΟΣΤΟΛΙΔΗΣ

ΚΡΙΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ
ΤΗΣ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ
ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ
ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ

ΠΡΟΛΟΓΙΚΑ

Ἱστορεῖται κριτικά ἐδῶ ἡ νεώτερη κι ὄχι ἡ ὅλη νεοελληνικὴ λογοτεχνία. Κι ὄχι μόνο γιατί, καθὼς πορεύεται ἡ ζωὴ μας ἐν γένει, κ' ἡ καλλιέργεια κ' ἡ παιδεία μας, ἔχει καταλήξει νὰ μὴν ἐνδιαφέρῃ ἄμεσα ὄλους ἢ τοὺς περισσότερους — ὅπως ἔπρεπε — ἡ ὅλη λογοτεχνία μας, παρὰ γιατί, ἔτσι κι ἀλλιῶς, ἀπὸ μισόν αἰῶνα τώρα (καί), α ὐ τ ἡ, κυριώτατα, δ ρ ἄ, μ' ἐκτυπη λίγο-πολύ τὴν ιδιότητα τῆς σύγχρονης, πούναι καὶ κοινωνικά πάντα, καὶ ἱστορικά, πιδ σημαίνουσα, προσδιορίζοντας τὴ ζωντανὴ καὶ κρισιμώτερα ἀποκριτικὴ στὰ πράγματα καὶ τὰ προβλήματα τοῦ καιροῦ συνείδηση ἐνὸς μέσου κοινῆ μορφωμένω κ' εὐρύτερα καλλιεργημένω, ἀπαιτητικώτερω γιὰ ποιότητες ἀξιώτερω βίου, πολιτισμοῦ, ἔκφρασης καὶ δημιουργίας στὸν ἔντεχνο λόγο.

Μὲ τὸ κριτήριο τοῦτο ἔγιν' ἡ πρόταξη τῆς νεώτερης καὶ νεώτατης (ὡς τὴν πιδ ἀξιοσημειωτὴ τῶν ἡμερῶν) νεοελληνικῆς λογοτεχνίας: νὰ δοθῆ τὸ ζωντανώτερο καὶ δραστικώτερο σήμερα, δηλαδὴ ὁ χτύπος τῆς καρδιᾶς τοῦ αἰῶνα αὐτοῦ, πού καὶ τὸν μέγιστο τῶν πολέμων περιέχει τῆς ἱστορίας, μ' ὅλες τὶς ὡς τὰ ἔσχατα καὶ τὰ πιδ καταβολικά τομῆς πού ἐπέφερε στὴ σύγχρονη συνείδηση καὶ ψυχισμό, μαζὶ μὲ τὸν ἀνατρεπτικώτερο πού ζοῦμε (κι ἀκόμ' ἀνοίγει νέα χάη) τῶν μεταπολέμων, μὲ τὶς ἀνατινακτικές, ἀποδομητικές ριζικά τοῦ ἐμβρόντητου κόσμου ἀπομυθοποιήσεις ἀξιῶν, ἰδανικῶν, θεσμῶν, ἰδεολογιῶν, θεωριῶν, στάσεων καὶ «πολιτισμῶν», πού βάνασα ἔτσι ξεμασκαρεύτηκαν καὶ δειχτήκαν ποιοὶ πράγματι ἦταν κάτω ἀπ' τὶς στιλπνῆς ἐπιφάνειές τους, εἰδικώτερω δὲ γιὰ μᾶς — κατεξοχὴν τραγικὸ λαὸ, στὰ πιδ δεινὰ πολιτικοκοινωνικά ἀδιέξοδα τῶν αἱματηρότερω ἀντιθέσεων καὶ ψευτοαντιθέσεων τοῦ ἀνάστατου μεταπολεμικοῦ κόσμου — τὸν δξύτερο, βαθύτερο, διχαστικώτερο καὶ πιδ ἀπεγνωσμένο Ἐμφύλιο ἕως θανάτου τῆς νεώτερης (μὲ τὰ δόντια μόλις κρατούμενης κ' ἔτσι πικρά διαρκῶς αὐτοβασανιζόμενης) ζωῆς μας, πού δὲ βλέπει ξάγναντο ἀκόμα, παρ' ὅλο τὸ αἶμα καὶ τὶς βαθύτατες αὐταπαρνήσεις γιὰ ἓνα φίλιωμα κ' ἓνα κάποιο συνταίριασμα μὲ τοὺς ρυθμοὺς καὶ τὶς οὐσίες τέτοιου καταβιαστικοῦ καιροῦ.

Ζητεῖται λοιπὸν, πρώτιστα, ἡ λογοτεχνία πού ἀντίκρουσε ἄ μ ε σ α, εἴτε σὰν σκοτεινὰ ἐπερχόμενο, εἴτε σὰν ἐκρηκτικὰ ἐπελθόντα (καὶ τί ἄδικα, ξεχωριστὰ γιὰ μᾶς, μὲ τὶς σκληρότερες ἐπιθετικές του αἰχμές), εἴτε — καὶ κυριώτατα πιδ — μ ε σ α στοὺς πυρῆνες τῶν φλογῶν καὶ τῶν ἀποκαταλυτικῶν του ἄλυσωτῶν ἀντιδράσεων — ὡς τὴν πλήρη διάλυση κόσμου ὀλάκερο — τ ὄ ν κ α ι ρ ὀ τ ο ὕ τ ο .

Αυτό ζητείται: ἡ διάπυρη ἀκριβῶς, σά μύδρος τοῦ καιροῦ, πού ἀκόμα ἐκτινάσσεται κι ἀνοίγει στὰ χάρη, λογοτεχνία τοῦ αἵματος, ἂν μποροῦσε κάπως ἔτσι νὰ λεχθῆ, κι ὄχι τοῦ μελανιοῦ, ἢ ὑπαρξιακή, ὄχι ἀπλῶς «ἐκφραστική», πού ἀποκρίθηκε μὲ πάθος-μάθος — μ' ὅ,τι διέθετε ἀπὸ κεραῖες καὶ μέσα, κι ὅσο μπόρεσε, χωρὶς νὰ λογαριάσῃ καὶ νὰ φειδωλευτῆ αὐτανάφλεξη κι αὐτοασωτεία καρδιάς καὶ νοῦ καὶ ὑπόστασης δοσμένης ὅλης γιὰ νὰ πιαστοῦν οἱ νέες οὐσίες καὶ γεύσεις — καὶ κατάφερε ν' ἀνεβάσῃ ἀπάνω, στὴν κείρια ἐκφραση, τὶς νέες εἰδοποιές κατηγορίες, ἀνανεώνοντας ἔτσι κρίσιμα τὸ λόγο, καθὼς τὸν ἀπολίπαιναν οἱ νέες κοσμοποιές φλόγες τοῦ βάρους, πού ὤρμαγε διαρκῶς πιὸ διάπυρο ἀπ' τὰ συντηκόμενα πράγματα καὶ τ' ἀποκαϊόμενα φλούδια τοῦ παλιοῦ κόσμου, φλόγες βάρους καὶ καύσιες ὑπέρτατες καὶ συντῆξιες κοσμογονικές, πού ὡς τότε ἀγνοοῦσε τὸ δικό μας τοῦλάχιστον πνευματικὸ παρελθόν — ποιό; τοῦ («ἐπάξια λογοτεχνημένου») τάχα Εἰκοσιένα; ποῦν' το; κι ἀπὸ ποιούς; [πέρ' ἀπ' τὴ μεγάλη ἀσφαλῶς πνοῆς ἀλλὰ κ' ἔτσι αὐτοκαταλυμένη (ἀπὸ πιὸ ἀνήμερη αὐτοκριτικὴ μανία συντριπτικῆς ἀπαίτησης ἀπολύτου) τραγικὴ σολωμικὴ ἀπόπειρα, μὲ τ' ἄφταστα, ναί, μὰ τόσο λίγα ὑπέροχα σπάσματα ἰδανικοῦ ναοῦ πού μᾶς ἄφησε ὁ μόνος ἴσως καθαυτό «μεγάλος» μας]· ἢ ποῦ οἱ πυρές τοῦ Ἐννιά; τοῦ Δώδεκα; τοῦ Εἰκοσιδύο; τῆς Καταστροφῆς, καὶ τῆς συμπλοκῆς τέτοιων ἀκόμ' ἀφιλιωτων αἱμάτων μας: τῆς Θεσσαλίας, τῆς Μακεδονίας, τῆς Θράκης, τῆς Μικρασίας, τῆς Κρήτης, μὰ καὶ τῆς Ἑπτανήσου, καὶ τῶν ξεριζωμένων μας βαλκανικῶν καὶ ἄλλων παροικιῶν, π' ἀναπόδοτα ὡς σήμερα παλεύουν μὲ τὸ κάτω ἑλλαδικό, καὶ τὸ μέσο, καὶ τ' ὀρεινὸ τοῦ κορμοῦ τῆς χώρας, ἀσυνταίριαστα κι ἀρρυθμιστά ἀπὸ μῦθο ἰσχυρὸ καὶ συναρπαστικὴ πραγματικότητα καὶ ποίηση μέγιστο συνθέτη λαῶν συμπαγῶν καὶ μ' ἐνιαῖες ἐμβέλειες μέσα στοὺς στρόβιλους τῆς ἱστορίας —, ὅσο καὶ πιὸ «πτερωμένο» ἂν ἔλεγε κανεὶς πῶς στάθηκε πολλές φορές τὸ παρελθόν αὐτό, μὲ κάποιες ἔξοχες προσωπικὲς περιπτώσεις πατέρων-δημιουργῶν μας καὶ τὰ πρῶτα διδασκάντων, σάν τὸν Κάλβο, τὸν Καβάφη, τὸν Καρυωτάκη, στὴν ποίησίν μας πέρ' ἀπ' τὸ Σολωμό, ἢ στὴν πεζογραφία μας: τὸ Βιζυηνό — τί μάγος, τοῦ παραμυθιοῦ! καὶ τί βαθύς, ἀπύθμενος, τῆς κεντρικῆς ἐκείνης εὐρασιατικῆς χοάνης τοῦ πάντ' ἀνακοχλάζοντος ὄριακοῦ ψυχισμοῦ, πού ἀπ' τὴν πανάρχαια ὀρφικὴ του Θράκη ἀτμίξει φλογερά τὰ ἴδια πυρηνικὰ πάθη πού ἀλωνίζουσι τοὺς τιτάνιους Γκόγκολ, καὶ τοὺς δαιμονιζόμενους γεννήτορες τοῦ ριζικοῦ ψυχισμοῦ τοῦ αἰῶνα Ντσοτογέβσκι κι ἄλλους — ἢ τὸν Παπαδιαμάντη, τῆς ἀπὸ αἰῶνες ἔτσι ἄκτιστης, κι ὡστόσο τί φωτερά στὴν ὑπόπικρη ἐκεῖ Σκιαθό του χριστιανωμένης ἀζάφρα ἀπ' αὐτόν παγάνας τοῦ ἀπὸ κατχβολῆς μυστικοῦ διονυσιακοῦ πανισμοῦ μας — ἂν ξέρῃ δηλαδὴ κανεὶς νὰ διαβάξῃ Παπαδιαμάντη, καὶ πέρ' ἀπ' τὰ παπαδίστικα του τῆς «εὐλαβοῦς» ἐπιφάνειας — ἢ τὸ Θεοτόκη τοῦ ὠμοῦ Πίστομα! καὶ τοῦ μεταφυσικά σαρκικώτατου Καραβέλα, ἢ τὸν ὀρμητικὸ ἀνανεωτῆ τῆς ἀξεβάλτωτα ἠθολογικῆς στὰ χρόνια του διηγματογραφίας Κώστα Χατζόπουλο, ἢ τὸν πιπερᾶτο Ροῖδη τῆς Πάπισσας Ἰωάννας καὶ τῆς Ψυχολογίας συριανοῦ συζύγου, ἢ τὸν ἔξοχο «ἱμπερессиονιστῆ» τοῦ πιὸ λεπταίσθητου κ' αἰσθητικοῦ πεζοῦ μας λόγου Χρηστομᾶνο, ἢ τὸ χυμῶδη Κον-

δουλάκη τοῦ ρωμαλέου Πατούχα καὶ τῆς τραγικῆς Πρώτης ἀγάπης, ἢ τὸ Βλαχογιάννη τοῦ «ἄγουρου» Μακρυγιάννη μας — ἂν τυχόν κι ἀποδειχτῆ τάχα ποτέ πῶς αὐτὸς εἶναι πρᾶγμα τι ὁ ἄκοπος ἀπ' τὸν οὐρανὸ τοῦ Εἰκοσιένα νέγρος συνθέτης τέτοιου «ἀπελέκτου» ἔτσι ριζιμοῦ λιθαριοῦ μας — ὡς τὸν καταστλιπνο ἐκεῖνο Παπαντωνίου, μὲ τὴν εὐγενέστερη καὶ ἱκανώτερη ἀστική δημοτικὴ μας, ἀλλὰ καὶ καθαρεύουσα καθομιλούμενη μὲ θέρημ κι ἀμεσότητά φυσικῆ, ἀπὸ ζωντανὸ διανοοῦμενο κ' ἐκπολιτισμένο, δίχως δασκαλιστικὴς «λογιωτατικῆς» ἀκρότητες καὶ φαιδρότητες τῆς προγονόπληκτῆς κακομοιριάς μας — πρότυπο ὕφους, κι ἀκριβέστατης αἰσθηθῆς κάθε γλωσσικῆς μας μορφῆς, σ' ὅ,τι ποτέ του χάραξε ὁ τέλει αὐτοκατεργασμένος ρουμελιώτης, σά γνήσιος ὦρες-ὦρες παρισινὸς πρῖνος τοῦ πολυδύναμου κατσάβραχου μας.

Ναί. Ποιότητες λαμπρές ἀναμφισβήτητα ἔχει τὸ παρελθόν μας — ποὺ ἂν μάλιστα δὲν ξανακαλυφθοῦν, δὲν ξαναδράσουν, νὰ τὶς ξανακαρπωθῆ τὸ παρὸν μας, λογοτεχνία ἐδῶ δέ μορφώνεται μὲ κορμὸ στέρεο, μὲ ρίζες σὲ βάθος ν' ἀρδεύωνται ἀπὸ μυστικὴς πηγές κ' ὑπόγεια νάματα τῆς γῆς αὐτοῦ τοῦ τόπου, κι οὔτε ὕφη δένουν ἄμεσα μὲ τὸ πηγαῖο καὶ τὸ πραγματικό ποὺ διαρκῶς ἀναβλύζει ἀπ' τὰ χεῖλια καὶ τὶς φλέβες τοῦ ἀπλοῦ καὶ τοῦ καθημερινοῦ, χωρὶς γενναῖο τέτοιο ξαναβοτάνισμα τῆς ἀμετουσίωτης καὶ καταθαμμένης παράδοσῆς μας. Ζητεῖται ὡστόσο — καὶ σωστά ζητεῖται πρῶτα — τὸ τώρα τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας, ἀπὸ σύγχρονο γνώστη τῆς σὲ βάθος, οὐσιαστικὸ κι ὄχι συμβατικὸ, τοῦ αἵματος, κι ὄχι ἐξ ἑλληγχίου «θεατῆ» τῶν κειμένων τῆς καὶ τῶν μαχῶν ποὺ δόθηκαν γι' αὐτὰ καὶ τὴν ἀλήθεια τους — ἢ ἔστω τῆ μαρτυρία τους τοῦ καιροῦ — ἀπ' τοὺς δημιουργοὺς τους. Κι ὅσο γίνεται μεθοδικώτερα, συστηματικώτερα ἀρχιτεκτονημένη, στοὺς ἀληθινούς ἄξονές τῆς νὰ λειτουργῆ, μὲ σαφεῖς κι ἀψευδεῖς τὶς δομὲς καὶ τὶς ἀρθρώσεις τῆς, τὶς κορυπῖδες καὶ τοὺς γόμφους τοὺς ὄργανικούς τῆς — ὄχι τοὺς φτιαχτούς, τοὺς πλαστοῦς ἐκ τῶν ὑστέρων [ἀπὸ τάχα «σοφούς»] (ἀλλ' ἐξώτερος) «μελετητές» καὶ «ἱστορικούς» τῆς] — μὲ τὰ κριτήρια καὶ τὰ μέτρα τῆς τ' αὐστηρά, τὰ ἐνορμητικά ποὺ ἀνέδειξε, φυσικὰ τῆς, μὲς ἀπ' τὰ ποιοτικώτερα τῆς ἔργα καὶ οὐσίες νέες ποὺ ἐξέφρασε, πραγμάτων νέων, στάσεων νέων, νέου καιροῦ, μὲ ἀντιδράσεις νέες καὶ ψυχισμοὺς νεότροπους, δικούς μας, ὄχι τῶν παπποῦδων καὶ τῶν προπάππων μας.

Δηλαδή ζητεῖται αὐτὸ ποὺ εἶμασ τε κι ὄχι ἐκεῖνο ποὺ ἤμασταν, ἔστω κι ἂν ἦταν κι ἀξιώτερο. "Ο,τι θέλει ἄς ἦταν — καὶ μπράβο του! νὰ τὸ τιμοῦμε! Μὰ ὄχι ταντοτικὸ μας! Δέ μπορεῖ ν' ἀλλάξῃ κανεὶς ἔργα κι βασικὰ συστήματα ἀντιδράσεων, ὀλοένα, ὅταν διαβάζῃ, λέει, λογοτεχνία τοῦ τόπου του μὲς στὸν καιρὸ του — κι αὐτὸ δὲν τὸ κατάλαβαν πάμπολλοι καὶ τοῦ καιροῦ μας ἀκόμα, μὰ γιὰ τοῦτο ἴσα-ἴσα κι ὀπισθοδρομοῦν ἀνιάτα, σ' ὅποια γραμματειακῆ «καλλιέργειά τους», κι ὁ ἴδιος τους ὁ λόγος, τυπικὰ-σημερονός, πρὸς οὐσιαστικὰ σημερονούς, δέ λειτουργεῖ.

Στὸ κάτω-κάτω, ζητεῖται ἡ ζωὴ κ' ἡ ἔκφρασή τῆς ἢ παροῦσα καὶ δρωῶσα. Κ' ἡ ἀπαίτησή δὲν εἶναι, ἀπλῶς, «νόμιμη» καὶ «δικαιωματικῆ», ἀλλ' ἡ φυσικώτερη, ἢ βιολογικώτερη, ἢ πρωταρχικώτερη μὰ κ' ἡ «ἱστορικώτερη» στὴν ἱστορία κάθε καιροῦ, ὅπου ξαναορμᾶν οἱ πάντ' ἀνήμερες

πνευματικές απαιτήσεις των καινούργιων και των ζωντανών, αφού ή ζωή και τὸ πνεῦμα πάντα ξαναρχίζουν ἀπ' τὸ ἄλφα γιὰ κάθε πρωτογεννῶμενο, και γυρεύονται λοιπὸν ἀκατάπαντα οἱ τ ω ρ ι ν ἑ ς ἀποκρίσεις στὰ τ ω ρ ι ν ἄ, με τοὺς ὅρους ποὺ εἶναι σ ῆ μ ε ρ α τεθειμένα, και πιέζουν - ὅσο («σπουδαῖες») και («μεγάλες») και «ικανοποιητικές ὀριστικά» γι' ἄλλοτε ἂν δόθησαν ἀπὸ ἄλλους ἄλλοτε.

Στὴν ἀπαίτηση αὐτὴ δὲν ἔχει οὔτε στοιχειωδῶς ἀνταποκριθῆ κανένα ὡς τώρα ἔργο τοῦ εἶδους, οὔτε ἀπ' τὰ «καλύπτοντα» τάχα «ἄληθη», οὔτε ἀπ' τὰ «ἐπὶ μέρους» τῆς νεοελληνικῆς γραμματείας, και μόνο ἄθλια και ἀνεύθυνα ἔχουν καταπνίξει τὴν ἀγορά, ποὺ τὴ νεώτερη και μάλιστα λογοτεχνία μας μισοῦν (ἦ, ὅπωςδῆποτε, αὐτὴν ἀγνοοῦν, κυριώτατα, εἰς βάθος), γιὰ ὠμὴ κερδοσκοπία βγαλμένα, τὰ περσότερα, ἀλλὰ και γιὰ πολιτικὴ προπαγάνδα σὲ πνευματικούς-καλλιτεχνικούς χώρους, ἦ και γιὰ ψευτοκαθιέρωση, ἀπλῶς, διάφορων ἄσχετων ποὺ τὰ σκάρωσαν ὅπως-ὅπως, σὲ κύκλους λογιῆς-λογιῆς κατὰ καιροὺς ἀποπειρώμενων νὰ μισοστηθοῦν κλικῶν και ὀμάδων, παραλογοτεχνίας ἢ βοερῆς κακοτεχνίας, με σκοπὸ τὴν προβολὴ σὰν «ἀξιῶν» αὐτῶν ἢ ἐκείνων τῶν ἀτάλαντων, ματαιόδοξων, κάθε εἶδους ἀποτυχημένων ἐν γένει τοῦ ἀπὸ δεινὴ ἔλλειψη κριτικῆς ἀσυμμάζευτου πιὰ ὀλότελα ἀντιπνευματικοῦ «ἀρριβισμού» ποὺ μᾶς μαστίζει. Κάποια πενιχρά, ἐξ ἄλλου, «καθηγητικά», πολλῶν ἀπίθανων ποὺ τρύπωσαν, τὶς τελευταῖες δεκαετίες τῆς ἔσχατης αὐτῆς ἔκπτωσης τῶν φιλολογικῶν μας σπουδῶν, σὲ τόσες «νεοελληνικὲς ἔδρες», πόσων και πόσων (μὴ βασκαθοῦμε!) «πανεπιστημίων» μας, πολυγραφημένα οἰκτρά, ἦ και ψωροτυπωμένα τσαπατσουλικά, φτηνά-φτηνά, σὰν τάχα «βοηθήματα» τῶν σπουδαστῶν, δὲν ἀξίζουν οὔτε γιὰ τὴν προστυχώτερη χρῆση: βρίθουν ἀπὸ λάθη, ἐλλείψεις, μασκαροσύνες, ἀλλοιώσεις ἀσυστολες, γιὰτὶ κλικῶν και παρατάξεις και φαρισαϊσμοῦ φορεῖς εἶναι και ὄλοι οἱ τάχα «λειτουργοὶ παιδείας» αὐτοὶ ποὺ τὰ «ἐκπονοῦν» ἀσύδοτα και τὰ χαλκεοῦν με π ρ ὀ θ ε σ η ἀκριβῶς π α ρ α μ ο ρ φ ω τ ι κ ῆ, δηλαδὴ με τὶς καιουργίες ἴσα-ἴσα λόγων, πραγμάτων, οὐσιῶν, στάσεων, ποιητῶν βασικῶν, δομῶν ἀδιάψευστων τοῦ ὄλου κοινωνικοπολιτικοῦ-συνειδησιακοῦ γίνεσθαι, και με σωρὸ τὶς ἀνεπιμύτατες ἐκεῖνες και συστηματικὲς παραξιολογήσεις, ἀποσιωπήσεις, ἀνεβοκατεβάσματα θρασυτάτα δημιουργῶν και κειμένων, σ' ὄλη τὴν κλίμακα ἀξιῶν, ποὺ («κρίνουν») οἱ παραχαράκτες πῶς ὑπηρετοῦν ἀποδοτικώτερα τὶς «ἰδεολογικῆς», κομματικῆς, φανατικῆς ἢ ψευτοφανατικῆς, πάντως δὲ μεροληπτικῆς, φιλισταϊκῆς τοὺς «θέσεις».

Σκέφτηκα πάρα πολὺ προτοῦ καταπιαστῶ - και μάλιστ' ἀπευθείας ἔτσι με τὸ μέρος αὐτὸ τῆς λογοτεχνίας μας, χωρὶς πρῶτα, ὅπως ἔπρεπε, νάχω δώσει τὶς ρίζες, τὶς βάσεις της, τὸ ξεκίνημά της και τὰ ριζικιὰ λιθάρια της. Και πρέπει νὰ πῶ ἐδῶ, ἀρχή-ἀρχή — και ὄχι γιὰ ν' αὐτοσυχωρεθῶ, μὰ γιὰ νὰ κριθῶ και αὐστηρότερα σὰ φιλόλογος, ἂν ἐπάξια δὲν καταφέρω ὅ,τι ἔταξα στὸν ἑαυτὸ μου: «μολαταῦτα νὰ προσπαθῆσω!» — πῶς α ὕ τ ο ε κ β ι α ζ ὀ μ ε ν ο ς προχώρησα στὸ ἔργο (και ἄλλῶς δὲ γινόταν λέω), με τὰ παιδιὰ στὸ νοῦ μου, τοὺς νεώτερους, και ὄλους τοὺς ἐπιγενέστερους τέτοιας ριζικῆς παραχαράξης τῶν πάντων μας και κάθε ταυτῶ-

τητάς μας ἀπ' τοὺς τρομεροὺς αὐτοὺς καιροὺς ἀφανισμοῦ μας (καὶ μὴ γελιόμαστε), μαζὶ μὲ φίλους ποὺ ἀπὸ χρόνια ἐπέμεναν πῶς «τὸ χρωστάω λοιπὸν αὐτό, γιὰ νὰ λόγο παραπάνω» — κ' ἐννοῶντας δὲ τὴ μέθεξη στὰ κύρια δρασθέντα σὰν παράγοντα κατεξοχὴν ἐξασφαλιστικὸ ποιότητων καὶ γνησιότητος σύγχρονα ἱστορούμενων ἀπὸ φορέα-δράστη-μάρτυρα πυρηνῶν τους —, μὰ μὲ μιὰ σκέψη καὶ πέρ' ἀπ' ἄλ' αὐτὰ νὰ μὲ κρατᾷ ἐκβιαστικώτερα: πῶς ἂν ἀπόλυτα ἔτσι ἀπαιτοῦμε τὸ πλήρες καὶ τ' ὀλοκληρωτικὸ, τὸ κατεξαντλητικὸ (καὶ μὲ κάθε ὑπευθυνότητα, ἔλεγχο καὶ διπλο-ἐλεγχό) δοσμένο, πρῶτα, τῆς ἀρχῆς, κ' ὕστερα, τάχα, νὰ περάσουμε «φυσιολογικά» στὸ σημερινό, τὸ τωρινό, τὸ δρῶν μ' ἐμᾶς μέσα του — ἐ, δέ θὰ φ τ ἄ σ ο υ μ ε, δέ θὰ ἐξαρκέσουμε, καὶ μιὰ ζωὴ ἂν ριχτοῦμε σ' αὐτό! Κι ὁ λόγος: ὅτι βασικὴ προεργασία σωστῆ, πειστικῆ, μεθοδικῆ τῆς προκοπῆς, δέν ἔχει γίνεи οὔτε γιὰ τὰ πρῶτα, τὰ θεμελιακὰ τῆς λογοτεχνίας μας, νοικοκυρεμμένα πράγματι, ἐπιστημονικὰ-φιλολογικὰ, ὅπου νὰ μπορῆς σίγουρα νὰ βασιστῆς — ἂν ἔχῃς τὶς πρέπουσες αὐστηρὲς ἀπαιτήσεις ἀπ' τὸν ἑαυτὸ σου σὲ τέτοιο κρίσιμο ἔργο· κι ἄρα ναί, μιὰ ζωὴ μπορεῖ νὰ ξοδέψῃ, καὶ πέρ' ἀπ' τὶς ἀρχές — ποὺ ἀντύχῃ ἀκόμα θὰ ἐρευνᾷς, ἢ καὶ καθαστοὶ θὰ πρωτοανιχνεύῃς (γιατὶ καὶ ποιὸς δὲ σ' ἔχει στὰ σὺβαρά βεβαιώσει, μὲ ποιά ξεκαθαρισμένη μελέτη, πῶς αὐτὲς εἰν' ὄλες, ἢ καὶ πῶς εἶναι τεσ κᾶν πράγματι ἀρχές, ὅσες ἔτσι σοῦ «πραδίνονται» σὰν τέτοιες;) — ἂν θές ἀλήθεια παστρική δουλειὰ ποιότητας νὰ δώσῃς, μὲ γνώση καὶ οἰκείωση ὄλου τοῦ ὕλικου σὲ βᾶθος, ὅχι, δέ θὰ φ τ ἄ σ η ς, δέ θὰ σώσῃς κατὰ πᾶσαν πιθανότητα νὰ φτάσῃς ποτέ σ' ὅσα ὁ ἴδιος κατέχεις, καὶ σὲ συνιστοῦν προσωπικὰ, αὐτὰ δηλαδὴ γιὰ τὰ ὁποῖα ξεκίνησες, κ' εἰν' ἄλλωστε, ἔντως, καὶ τὰ μόνια ποὺ θὰ μπορούσες νὰ δίνεις ἴσως μὲ πλήρη κ' αἰματηρὴ ὅπως θές ὑπευθυνότητα καὶ μαρτυρία ἱκανὴ νὰ φωτίσῃ ἄλλους, ὕστερους, οὐσιαστικά, γιὰ τέτοια προσδιοριστικά τους ἀπ' τὸν καιρὸ πίσω ποὺ κρατᾷς σὰν ἄμεσο δεδομένο συνείδησης καὶ σὰ φορέας-δράστης ὁ ἴδιος μὲς στὶς κεντρικὲς πυρὲς καὶ τὰ ἐμβολὰ του, πούφεραν ὡς ἐδῶ ἀπ' αὐτοῦς κι αὐτοῦς τοὺς ἐντελῶς συγκεκριμένους δρόμους, ἀπ' αὐτὲς κι αὐτὲς τὶς ἀνυπέρβατες τροχιὰς ἀκριβῶς, τὶς πραγματικές, ὅχι ἄλλες, ὅχι ὅποιες, φανταστικές, πλασματικές ἐκ τῶν ὑστέρων, ἀπὸ ἀσχετους, ποὺ «εἰκάζουν», ἀλλοιώνουν, συνδέουν ἀσύνδετα καὶ μὴ ὀργανικά, παραλλάζουν, κακουργοῦν ἀνυποψίαστα ἢ καὶ μὲ πρόθεση, πάνω σὲ σῶμα ζωντανό τοῦ καιροῦ — ἐπειδὴ δέ ν ξέρουν ἐν ἐσχάτῃ ἀναλύσει (κι ὁ Πλάτων εἶχε δίκιο πῶς ἀγνώτες οἱ κακοί) καὶ μέθεξη καμμιὰ δέν τοὺς φωτίζει, δέν ἔχουν τὸ αἷμα τοῦ καιροῦ καὶ τὶς σπῆτες νὰ τοὺς φεγγοβολοῦν ἀπ' τὶς φλέβες, δέ χτυπάει γι' αὐτοὺς χτύπος καρδιάς ὁ δικὸς του χτύπος, δέν ἔχουν τὸ σφυγμὸ του γιὰ σφυγμὸ ἐσώτερο κάθε λειτουργίας τοῦ νοῦ καὶ κάθε τους ἐνορμητικῆς ἀπόκρισης σ' ὅ,τι ποτὲ εἰσπράττει προσωπικὴ ἐμπειρία τους. Κι ὅσα κατέχεις καιροῦ κρισιμώτατου γιὰ τὰ περαιτέρω — καὶ ποὺ γι' αὐτὰ ἴσα-ἴσα πηγαίνει ἀκόμα κι ἂν ξεκίναγες ἀπ' ὅσο ἀπώτατη ἀρχὴ θάθελες, [καὶ μὴ δέ θάπρεπε κι ἀπ' τὰ Εὐαγγέλια; ἢ κι ἀπ' τὰ πιὸ πρωτεῖκα στοιχεῖα τῶν καταβολικῶν δημοτικῶν δομῶν μας, αὐτούσιων καὶ μὲς στὸν Ὅμηρο ἀκόμα, καὶ ζωντανῶν μὲς ἀπ' ὅλη τὴν (ἰωνικὴ, ἄττικὴ, ἑλληνιστικὴ, πρωτοχριστιαν-

νική και βυζαντινή) γραμματεία μας τριῶν χιλιάδων χρόνων] —, λοιπὸν αὐτά, τὰ ἐντελῶς τοῦ παρόντος καιροῦ, μ' ὅσα ἔστω μέσα του δροῦν κι ἀπ' ὄσοδῆποτε πίσω, ἀλλὰ παρόντος σὰν ποιότητα συνειδήσης ἐδῶ, στὴν καρδιά τοῦ αἰῶνα, ἄ ν δ ἔ ν δ ο θ ο ὕ ν τ ὴ ρ α, κάποτ' ἐπιτέλους, ἔγκαιρα κι ἀπὸ φορέα πού τοῦ γαζῶθηκαν δρώντα σὰν προσωπικά, ταυτοτικά του βιώματα — ὅπως ἀπ' τὸν Πολυλᾶ, σὰν προσωπικώτατά του καταγράφηκαν τὰ τοῦ Σολωμοῦ καὶ τῆς γενναίας ποιητικῆς ἀρχῆς μας, καὶ γι' αὐτό κι ὥρισαν καὶ ὀρίζουν ἀκόμα τὰ βήματά μας — λοιπὸν ἄ ν δ ἔ ν γ ρ α φ ο ὕ ν κ ἄ π ο τ ε, τ ὴ ρ α, καὶ ἔ μ ε σ α ὅπως λειτούργησαν στὶς συνειδήσεις πού σφράγισαν μὲ τίς ἀνεξίτηλες ποιότητές τους, χ ἄ ν ο ν τ α ι, δέ θὰ μαντευτοῦν ἀπὸ δασκάλους αὔριο μ' ἄλλες ταυτότητες, δέ θὰ προκύψουν ἀπὸ ψαξίματα σὲ βιβλία καὶ κείμενα, θὰ μπερδεύονται στὶς ἐκτιμήσεις καὶ τῶν πιὸ νοσημόνων, καὶ τῶν πιὸ προικισμένων, τ' ἄξια μὲ τ' ἀσήμαντα, τὰ πού ἐπαίξαν πρώτους ρόλους μὲ τὰ ὅλως-τριτεύοντα, τὰ στοιχεῖα-ἤρωες μὲ τὰ στοιχεῖα-θερσίτες, τὰ πρωτογενῆ μὲ τὰ μιμητικά, τὸ πρωτεῖκό μαυρομέλανο ὄλο σφρῖγος καὶ σταῖ ὀχτώ του πλοκάμια χταπόδι π' ἀγκαλιάζει κυριαρχικὸ τὸ ὑπέροχο ἐκεῖνο νατουραλιστικὸ μινωικὸ ἀγγεῖο, μὲ τὰ ὕστερα σχηματικά κι ἀφυδατωμένα γραμμικά σὰν χταπόδια, σκέτες χταπόδια-ιδέες, συρμένα μὲ κανόνα νὰ ὀδηγῆ δίχως ἐμπνοῆ τὸν τυποκρατούμενο «πολλαπλασιαστή» χρωστήρα τοῦ ἐκπνεόντος «ἀνακτορικοῦ ρυθμοῦ» - κι ὅλα θὰ χαθοῦν, θὰ ἐξισωθοῦν, θ' ἀλληλανααιρεθοῦν, τοῦ καιροῦ ὅμως α ὕ τ ο ὕ π ο ὗ οἱ δράστες του ξέρον ὅτι συνέλαβε πάμπολλα πού προσδιορίζουν σήμερα, νά τα! καὶ δίνουν τὰ κλειδιά τῆς περαιτέρω πορείας γιὰ τίς περαιτέρω οὐσίες.

Α ὕ τ ὄ σ ὁ ἐκβιασμός... Κι ὅσο κι ἂν τὸν ὑποψιάστηκα — καὶ κατὰ σύστημα ἐπὶ χρόνια, σὰν τὸ ἀντίστροφο ἀκριβῶς τῶν ριζικῶν ποιότητων του — ἐπέμεινε, ὥσπου ὑποχώρησα στὸ ἔργο αὐτό.

Ξέρω, ξέρω· καὶ λογαριάζω, περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλον, τὸ τί σημαίνει φιλολογικά — τὸ τί ἀθέμιτο (καὶ τί ἐπικίνδυνο) σημαίνει — τὸ νὰ πάη κανεὶς νὰ δώση ἱστορία *in medias res* καὶ ξεκινῶντας ἀπ' ὅπου ξεκινάει τὸ μόνο βέβαιο πού διαθέτει: ἡ δική του συνείδηση. Μὰ στέκει πίσω παρήγορος, στὸ κάτω-κάτω, ἀπ' τὴ Σκαπτύλη του ἐκεῖνος, πού κανεὶς δέν ξέρει — καὶ δέν μπορεῖ ἀκόμα μὲ βεβαιότητα νὰ πῆ — πῶς δέν εἶναι κι ὁ μεγαλύτερος συνάμα μυθιστοριογράφος τῆς ἱστορίας...

...Ὅσο μπορεῖ κανεὶς νὰ πῆ, πῶς εἶν' ὁ μῦθος τόσο «ἄλλο» ἀπ' τὴν ἱστορία· ἢ πῶς ὑπάρχει καὶ καμμιά ἱστορία πρὶν γραφτῆ· ἢ πῶς μπορεῖ καὶ τίποτα στὸν κόσμο νὰ γραφτῆ χωρὶς μῦθο - ἀκόμα κ' ἢ τόσο συγγῆ, τόσο «στεγνή» τάχα κι «ἀποπροσωποῖς» ἱστορία...

Τέλος πάντων... Α ὕ τ ἢ κ' ἡ ἱστορία.

Μπορεῖ νὰ κρεμαστῆ μαζί της κι ὁ ἴδιος ὁ μεγάλος Θουκυδίδης.

Πόσω μᾶλλον οἱ ἐλάχιστοι ἐμεῖς, μὲ τίς ἐλάχιστες αὐτές καὶ σπασματικές δικές μας.- τίς μαρτυρίες μας, ἀπλῶς, μήπως καὶ ματώσουν ἐπόμενοι λιγώτερο γιὰ νὰ ἐννοήσουν τόσο στοιχειώδη τοῦ καιροῦ τούτου, τῆς μήτρας τους.

(Συνεχίζεται.)